

Rachel Breivik Skarshaug

Hva er språkkontakt, og hvilken språkkontakt er dokumentert mellom tegnspråk og talespråk?

Bacheloroppgave i Norsk tegnspråk og/eller tolking

Veileder: Lindsay Nicole Ferrara

Mai 2021

Rachel Breivik Skarshaug

Hva er språkkontakt, og hvilken språkkontakt er dokumentert mellom tegnspråk og talespråk?

Bacheloroppgave i Norsk tegnspråk og/eller tolking
Veileder: Lindsay Nicole Ferrara
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for språk og litteratur

Kunnskap for en bedre verden

SAMMENDRAG

Språkkontakt er et normalt fenomen som eksisterer overalt i verden. Språk kommer i kontakt med hverandre av naturlige årsaker. Døvemiljøer befinner seg i det hørende storsamfunnet og dermed oppstår språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. Bacheloroppgavens formål er å skaffe en oversikt over forskning som finnes om språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk generelt, og mellom norsk tegnspråk og norsk. Oppgaven sikter mot å svare på denne problemstillingen: *Hva er språkkontakt, og hvilken språkkontakt er dokumentert mellom tegnspråk og talespråk?* Språkkontakt er et naturlig fenomen som oppstår når alle språk kommer i kontakt med hverandre i alle deler av verden. I døvemiljøer har flere døve tegnspråk som morsmål, og i det hørende storsamfunnet har de fleste talespråk som morsmål. Når tegnspråk og talespråk kommer i kontakt med hverandre oppstår et unikt fenomen fordi språkene har forskjellige modaliteter. Oppgaven presenterer flere tilfeller på dokumentert språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk: blandingsformer slik som kodeveksling, kodeblanding og kontaktspråk, blandingsformene tegn-som-støtte, tegn-til-tale og tegnspråknorsk som språkkontakt mellom norsk tegnspråk og norsk, språklån, lånoversettelser og lånendringer, bokstavering og munnbilder.

Oppgaven er en litteraturgjennomgang og består av tidligere forskningsartikler som teoretisk grunnlag. Hovedsakelig omhandler litteraturen tegnspråklingvistikk hvor det undersøkes nærmere om språkkontakt som fenomen, språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk og norsk tegnspråk og talespråk, og fenomenene som er dokumenterte om språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk.

INNHold

1 INNLEDNING	3
1.1 Problemstilling.....	3
2 SPRÅKKONTAKT	4
2.1 Språkkontakt er naturlig og finnes overalt i verden.....	4
2.2 Språkkontakt i døvemiljøer	4
2.3 Språkkontakt, flerspråklighet og modaliteter	5
2.4 Oppsummering	7
3 TEGNSPRÅK OG TALESPRÅK	8
3.1 Språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk.....	8
3.2 Språkkontakt mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk.....	8
3.3 Blandingsformer	9
3.3.1 Blandingsformer mellom tegnspråk og talespråk	9
3.3.2. Kodeveksling, kodeblanding, og kontaktspråk.....	10
3.3.3 Blandingsformer mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk.....	11
3.3.4 Tegn-som-støtte, tegn-og-tale, og tegnspråknorsk.....	12
3.4 Språklån og lånoversettelser	13
3.4.1 Hva er språklån?	13
3.5 Bokstavering	16
3.5.1 Fenomenet bokstavering	16
3.5.2 Bokstavering i norsk tegnspråk.....	18
3.6 Munnbilder	18
3.6.1 Fenomenet munnbilder	18
3.6.2 Munnbilder i norsk tegnspråk	19
3.7 Oppsummering	20
4 KONKLUSJON	23
LITTERATURLISTE	25

1 INNLEDNING

Alle språk er på en eller annen måte i kontakt med hverandre. Språk låner fra hverandre, og påvirker hverandre, og dette kan føre til endringer i språkene. På verdensbasis er det færre antall personer som har tegnspråk som morsmål sammenlignet med antall personer som har talespråk som morsmål. Dermed anses som regel tegnspråk som å være minoritetsspråk og talespråk som majoritetsspråk. Det er ofte slik at når språkene kommer i kontakt med hverandre er det hovedsakelig talespråk som påvirker tegnspråkets struktur og innhold. Flere fenomener kan oppstå som resultat av denne språkkontakten.

1.1 Problemstilling

Basert på det som er skrevet over, skal oppgaven undersøke nærmere hva språkkontakt egentlig er, og hvilken språkkontakt som eksisterer og er dokumentert mellom tegnspråk og talespråk. Oppgaven er en litteraturgjennomgang av forskning som er gjort på feltet.

Problemstillingen sikter mot å svare på:

Hva er språkkontakt, og hvilken språkkontakt er dokumentert mellom tegnspråk og talespråk?

Jeg anser språkkontakt som et interessant og spennende tema, og dermed valgte jeg problemstillingen. Gjennom studiet har jeg lagt merke til at tegnspråk består av mange interessante elementer basert på språkkontakt med talespråk, og dette ble jeg ivrig etter å finne ut mer om. Problemstillingen setter spørsmål på hva språkkontakt er, og hvilken språkkontakt som er dokumentert mellom tegnspråk og talespråk. For meg som studerer norsk tegnspråk og tolking, vil det også være relevant og legge frem noe litteratur om språkkontakt i det norske døvemiljøet, og dokumentert språkkontakt mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk. Ettersom jeg på forhånd av denne oppgaven var klar over at det eksisterte mye litteratur om språkkontakt og om dokumenterte fenomener som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk, har jeg valgt å begrense oppgaven, ved å se nærmere på kun noen språkkontaktfenomener. Oppgaven vil også ta for seg språkkontakt mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk.

Jeg har i dette kapittelet innledet oppgaven, redegjort for valg av problemstilling og forklart målet med oppgaven. I kapittel 2 presenteres språkkontakt som fenomen, språkkontakt i

døvemiljøer og språkkontakt og flerspråklighet. Kapittel 3 ser nærmere på språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk, og norsk tegnspråk og norsk talespråk, og de valgte fenomenene innen språkkontakt. Kapittel 2 og 3 rundes begge av med oppsummeringer av funnene. Til slutt, i kapittel 4, trekkes en konklusjon ut ifra problemstillingen.

2 SPRÅKKONTAKT

Dette kapittelet presenterer hvordan og hvorfor språkkontakt oppstår i verden og i døvemiljøer, og hvordan språkkontakt kan føre til flerspråklighet blant språkbrukere. Kapittelet ser også på hvorfor språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk er et unikt fenomen.

2.1 Språkkontakt er naturlig og finnes overalt i verden

Språkkontakt oppstår når flere enn ett språk brukes på samme sted til samme tid, og fenomenet har mest sannsynlig eksistert i all tid av menneskelig eksistens, i alle fall i flere tusen år (Thomason, 2001). Vonen (2020) forklarer at det skapes muligheter for ensidig eller gjensidig påvirkning når språk i verden kommer i kontakt med hverandre. Oftest forekommer påvirkning på minoritetsspråk fra majoritetsspråk.

Quinto-Pozos & Adam (2015) forklarer at det er helt normalt i noen deler av verden å benytte seg av mer enn ett språk innenfor et geografisk område. De argumenterer for dette ved å legge frem noen eksempler: på Gallaudet University i Washington, DC, brukes flere visuelle og auditive språk om hverandre, for eksempel ASL (Amerikansk tegnspråk) og engelsk. I den sørøstlige delen av USA kan man høre at spansk og engelsk benyttes i vanlige samtaler på flere offentlige steder. Når språk har vært i konstant kontakt med hverandre over tid, finner vi bevis på språkkontakt ved å se at små ord eller andre elementer, som opprinnelig er fra et annet språk, har blitt en del av et annet språk. På samme måte som vi kan finne elementer fra et talespråk i et annet talespråk, kan vi finne elementer i et tegnspråk fra det nærliggende talespråket/skriftspråket. Når vi ser på språkhistorien i verden, er språkkontakt en evolusjonær faktor (Quinto-Pozos & Adam, 2015, ss. 29-30).

2.2 Språkkontakt i døvemiljøer

Mange tegnspråkbrukere befinner seg i det hørende storsamfunnet hvor det brukes et eller flere talespråk. Det kan også sies at mange døde er flerspråklige og bruker ulike tegnspråk,

talespråk og skriftspråk når de kommuniserer, og dermed er det naturlig at språkkontakt oppstår i døvemiljøer. Dette kan ha en vesentlig påvirkning i skapelsen- og utviklingen av tegnspråk (Quinto-Pozos & Adam, 2013). Medlemmer fra døvemiljøer rundt i verden interagerer mer og mer med hverandre, og dermed oppstår det språkkontakt mellom tegnspråk (Valli & Lucas, 1995). Det er uunngåelig at døvemiljøet og dets medlemmer ikke har kontakt med majoriteten av samfunnet som har talespråk som morsmål. Dette gjør at språkene til begge verdener kommer i kontakt med hverandre. At døde tidligere har blitt fratatt sin rett til å bruke sitt eget morsmål og heller tvunget til å lære seg talespråk og skriftspråk, har også gjort at talespråket har hatt en påvirkning på tegnspråkets oppbygging den dag i dag (Valli & Lucas, 1995, s. 177). Barna ved døveskoler har lært og brukt tegnspråk ved å interagere med hverandre på fritiden og på skolen til tross for at det egentlig ikke var lov å bruke tegnspråk (Vogt-Svendsen, 1997). Baker (2016) forklarer også at det på døveskolene har blitt brukt mye talespråk i undervisningen av døde. Noe tegn har også blitt brukt i undervisningen, men kan ikke ses på som tegnspråk. Ved å se tilbake på historien i tegnspråk og dødeundervisningen var det mye fokus på å lære seg det nærliggende talespråket/skriftspråket. Dermed har det over lang tid vært språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk (Quinto-Pozos & Adam, 2015). Hoyer (2004) ser nærmere på den sosiolingvistiske situasjonen i det finsk-svenske døvemiljøet i Finland. Hun forklarer at døvemiljøet er en minoritet som befinner seg blant finsk og svensk talespråk, og at døde bruker tegnspråk som er basert på hvilken hørende familie de er fra, og hvilken døveskole de har gått på. Døde som har gått på døveskoler hvor svensk har vært undervisningsspråket og er fra en hørende finsk familie, bruker FinSL (finsk tegnspråk), og døde som har gått på døveskolen i byen Borgå/Torvoo og er fra en hørende svensk familie, bruker FinSSL (finsk-svensk tegnspråk). Hoyer forklarer også at døde eldre bruker flere tegn med munnbevegelser som er mer likt talespråk, på grunn av oralismen (forsøk på å få døde til å kun snakke talespråk) i dødeundervisningen (Hoyer, 2004). Vogt-Svendsen (1997) beskriver døde som en del av to kulturer: døvekulturen og den norske kulturen. Hun forklarer verdien av døveforeningen, døveskolene og døves menighet hvor språkmiljøet til døde har utviklet seg og gått i arv i generasjoner. Tegnspråket har på lik linje med talespråket utviklet seg gjennom tiden. Hun legger til at norske døde faktisk befinner seg i Norge hvor norsk tegnspråk og skriftspråk dominerer, og dette preger tegnspråket.

2.3 Språkkontakt, flerspråklighet og modaliteter

I talespråk oppstår språkkontakt når to eller flere talere interagerer med hverandre innenfor et gitt område, og en eller flere talere er flerspråklige (Thomason, 2001). Vonen (2020) forklarer

at språkkontakt og tospråklighet kan oppstå mellom flere språkpar enn kun mellom to talespråk, to tegnspråk eller mellom et tegnspråk og et talespråk. Vi kan finne flere like faktorer som oppstår i språkkontakt mellom flere ulike språkpar. Likevel er noen faktorer helt unike som følge av språkkontakt mellom to tegnspråk og et tegnspråk og talespråk/skriftspråk, ettersom språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk innebærer involvering av forskjellige fysiske modaliteter. Quinto-Pozos & Adam (2015) beskriver også språkkontaktsituasjoner hvor tegnspråk er involvert som et unikt språkkontaktfenomen. Tegnspråk har en visuell-gestuell modalitet som innebærer bruk av gester og visuell ikonisitet. Dette kan ses på som et unikt fenomen ettersom språkkontakt mellom to (eller flere) talespråk kun innebærer kontakt mellom to språk som har samme modalitet (kun auditiv modalitet). Med andre ord kan dette ses på som et unikt fenomen da man kan tenke seg til at språkkontakten mellom tegnspråk og talespråk forekommer sjeldnere enn språkkontakt mellom talespråk og talespråk, ettersom tegnspråk er minoritetsspråk og talespråk er majoritetsspråk.

Vi vet at det finnes språkkontakt mellom ulike tegnspråk, og at noen tegnspråkbrukere er tospråklige fordi de kan kommunisere på to tegnspråk. Dette kalles *unimodal tegnspråklig flerspråklighet*, men dette er det foreløpig gjort lite forskning på. Det har heller vært stor forskningsinteresse på *bimodal tospråklighet* mellom tegnspråk og talespråk/skriftspråk (Vonen, 2020). Quinto-Pozos & Adam (2015) påpeker at begrepet *bimodal/multimodal kontakt* passer til å beskrive språkkontakt mellom et tegnspråk og talespråk/skriftspråk. *Bimodal tospråklighet* kommer av at tegnspråk har visuell modalitet og talespråk har auditiv modalitet. Språkene har dermed forskjellige modaliteter. Adam (2012) forklarer også at det i døvemiljøer kan oppstå språkkontakt mellom to tegnspråk, og mellom et tegnspråk og et talespråk. Han forklarer også *unimodal tospråklighet* som resultat av språkkontakt mellom to tegnspråk, men han bruker termen *cross-modal bilingualism* (oversatt til *kryssmodal tospråklighet*) om språkkontakt mellom et tegnspråk og et talespråk.

Når språk kommer i kontakt med hverandre er det normalt at det oppstår endringer i et eller flere språk, og at minst ett språk påvirker ett eller flere språk som resultat av språkkontakten (Thomason, 2001). Ettersom at tegnspråkbrukere befinner seg i et samfunn hvor de har talespråk og skriftspråk tilgjengelig, kan de på et vis ses på som tospråklige (Vonen, 2020). Valli & Lucas (1995) hevder også at døvemiljøet er en minoritet i det hørende storsamfunnet. Dermed befinner døve seg omtrent alltid i en flerspråklig situasjon hvor de må benytte seg av både tegnspråk og talespråk (og skriftspråk) som kommunikasjonsform.

2.4 Oppsummering

I dette kapitlet kommer det frem at språkkontakt oppstår naturlig som følge av at språk kommer i kontakt med hverandre, ettersom flere ulike språk befinner seg på samme sted. Språkene påvirker ofte hverandre som et resultat av dette, og som regel er det majoritetsspråket som påvirker minoritetsspråket. Man kan oppdage at det har vært språkkontakt mellom to eller flere språk ved at man kan finne elementer i et språk som stammer fra et annet språk. Det er normalt at det oppstår språkkontakt i døvemiljøer. Døvemiljøet som minoritet omgis av majoriteten av samfunnet som bruker talespråk. Dette har (og har hatt) stor påvirkning på tegnspråkets utvikling.

Språkkontakt eksisterer også mellom ulike tegnspråk/døvemiljøer, fordi døve er i kontakt med hverandre i verden. Språkkontakt mellom døve og hørende har foregått lenge når man ser tilbake på historien og døveundervisningen. Da det var mye fokus på at døve skulle lære seg talespråket (og skriftspråket). Likevel brukte barna ved døveskolen tegnspråk med hverandre og lærte det på denne måten.

Språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk fører til et unikt fenomen fordi det innebærer involvering av ulike fysiske modaliteter (tegnpråk: visuell modalitet, talespråk: auditiv modalitet). Begrepet *bimodal tospråklighet* (brukt mest) eller *kryssmodal flerspråklighet* kan brukes om språkkontakt mellom et tegnspråk og et talespråk, og det har vært stor interesse å forske nærmere på dette. Det er vanlig at endringer skjer i ett eller flere språk som kommer i kontakt med hverandre, og at minst ett språk påvirker et annet. Døve kan ses på som tospråklige fordi de hovedsakelig kommuniserer på tegnspråk, men ofte må tilpasse seg det hørende storsamfunnet ved å kommunisere på talespråk og skriftspråk.

Som nevnt over har det vært større interesse på forskning om bimodal flerspråklighet og språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. Dette kan være fordi det er mye materiale å finne om fenomenet, ettersom tegnspråk er (og har vært) mye i kontakt med talespråket som oftest er majoritetsspråket i samfunnet. Neste kapittel ser nærmere på hvilken språkkontakt som finnes mellom tegnspråk og talespråk.

3 TEGNSPRÅK OG TALESPRÅK

I dette kapitlet presenteres først språkkontakt generelt mellom tegnspråk og talespråk, og mellom norsk tegnspråk og talespråk. Deretter presenteres språkkontaktfenomenene jeg har valgt å se nærmere på i denne oppgaven. Først redegjøres blandingsformer, så språklån og lånoversettelser, deretter bokstavering, og til slutt munnbilder. Fenomenene redegjøres i delkapitler hvor de først presenteres generelt mellom tegnspråk og talespråk, med utvalgte eksempler fra noen deler av verden, for så at språkkontaktfenomenene redegjøres mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk. Kapitlet rundes til slutt av med en oppsummering.

3.1 Språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk

Som nevnt i kapittel 2 har det over lang tid vært språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. Majoritetsspråket i et samfunn er oftest talespråk (og skriftspråk), og tegnspråk er oftest minoritetsspråk. Tegnspråk påvirkes dermed mye av talespråk. Talespråk har vært en faktor som har ført til at tegnspråket er slik det er i dag. Schermer & Pfau (2016) hevder at språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk først ble undersøkt nærmere av språkforskere fra midten av 1960-tallet frem til slutten av 1970-tallet da forskning på tegnspråk først begynte. Språkforskerne forsøkte å se på språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk som en faktor for språkvariasjon. Tegnspråk påvirkes mye av talespråk. Schermer & Pfau (2016) legger frem noen eksempler på hvordan tegnspråk består av ulike elementer som har oppstått gjennom påvirkning fra talespråk, som resultat av at språkene kommer i kontakt med hverandre. De forklarer at tegnspråk består av tegn som er lånt fra ord som befinner seg i talespråk, bokstavering av ord som stammer fra talespråk, munnbilder som stammer fra munnbevegelsene som ord i talespråk har, og lånoversettelser som består av former i talespråket som blir oversatt i tegnspråket. Disse språkkontaktfenomenene forklares nærmere lengre ned i dette kapitlet, i tillegg til blandingsformer mellom tegnspråk og talespråk. Schermer & Pfau (2016) legger til at det varierer fra tegnspråk til tegnspråk i hvor stor grad påvirkningen fra talespråket er, og at hvis det i et døvemiljøes historie har blitt praktisert oralmetoden i utdanningen, vil påvirkningen være av mye sterkere grad.

3.2 Språkkontakt mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk

Tegnspråkbrukere lever i Norges samfunn hvor norsk er det dominerende språket. Norsk tegnspråk kan ses på som et språk med lavere status enn norsk, og det blir dermed naturlig at tegnspråk låner flere elementer fra norsk (Engberg-Pedersen, i Vogt-Svendsen, 1987). I likhet

med andre minoritetsspråk, er norsk tegnspråk omgitt av andre språk, og hovedsakelig av norsk som er majoritetsspråket i Norge (Vonen, 2020).

Når flere språk kommer i kontakt med hverandre oppstår det språklån. Språklånet forekommer oftest i språket med lavest status. Norsk tegnspråk låner mest fra norsk talespråk som er det dominante språket, og norsk talespråk låner mest fra andre dominerende språk slik som engelsk og fransk for eksempel (Vogt-Svendsen, 1987). Vonen (2020) hevder at språkkontakten mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk har resultert i at det finnes flere fenomener i norsk tegnspråk basert på dette. Disse fenomenene i norsk tegnspråk er blant annet de samme som ble nevnt i delkapittel 3.1 om språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk: språklån, lånoversettelser, bokstavering og munnbilder. Blandingsformer er også et fenomen som oppstår som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk, og dette forklares i førstkommende delkapittel.

3.3 Blandingsformer

I dette delkapittelet skal jeg se nærmere på blandingsformer som språkkontaktfenomen mellom tegnspråk og talespråk generelt, og mellom. Først forklares det nærmere hva blandingsformer er, hvordan og hvorfor blandingsformer oppstår, og hvilke blandingsformer som er dokumentert.

3.3.1 Blandingsformer mellom tegnspråk og talespråk

Vogt-Svendsen (1987) forklarer at blandingsformer mellom tegnspråk og talespråk oppstår fordi døve kommuniserer med hørende og har et mål om at tegnspråket skal tilpasses talespråket. Valli & Lucas (1995) presenterer to deler av flere fenomener som oppstår basert på språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. Den ene delen består av fenomener som følger reglene/kriteriene i talespråk til punkt og prikke, og den andre delen består av fenomener som er helt unike. Fenomenene som følger reglene/kriteriene i talespråk, er *code-switching* (oversatt til *kodeveksling*) og *lexical borrowing* (oversatt til *språklån*). *Kodeveksling* kan oppstå når en som kommuniserer på tegnspråk bytter over til å kommunisere på talespråk eller omvendt, og *språklån* forekommer når tegnspråk og talespråk låner fra hverandre. De unike fenomenene som oppstår pga. språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk er *fingerspelling* (oversatt til *bokstavering*), *fingerspelling/sign combination* (oversatt til *bokstavering/tegnsammensetninger*), *mouthing* (oversatt til *munnbilder*), *kodeveksling* og *contact-signing/code-mixing* (oversatt til *kodeblanding*) (Valli & Lucas,

1995). I førstkommende underkapittel redegjøres det nærmere for blandingsformene kodeveksling, kodeblanding og kontaktspråk.

3.3.2. Kodeveksling, kodeblanding, og kontaktspråk

Thomason (2001) definerer kodeveksling som at en språkbruker i en samtale benytter seg av elementer fra to eller flere språk, gitt at det i samtalen befinner seg språkbrukere som også oppfatter og/eller kommuniserer det samme språket/de samme språkene. Hun deler kodeveksling i to kategorier, *intersentential switching*: å bytte fra et språk til et annet ved slutten av en setning, og *intrasentential switching/code-mixing*: bytte/blanding mellom to språk innenfor en og samme setning (Thomason, 2001). Schermer & Pfau (2016) forklarer at i språkbruken mellom tegnspråk og talespråk er kodeveksling og kodeblanding vesentlige elementer. Kodeveksling forekommer når en samtale for eksempel endrer tema, og deltakerne i samtalen endrer hvilken type språk det kommuniseres med. Språkbrukeren kan for eksempel bruke ett språk i en setning, og ved neste setning bruke et annet språk. De forklarer at kodeblanding oppstår når en språkbruker i en og samme setning varierer språkbruken sin ved å blande flere språk. Altså da for eksempel å blande ord fra ulike språk i den samme setningen. De nevner også at forskning viser at det er to faktorer som er vesentlig i kodeveksling mellom tegnspråk og talespråk: hvor mye språkbrukerne kan begge språkene, og hvordan situasjonen er. Det er mulig å kombinere tegnspråk og talespråk samtidig ettersom forskjellige artikulatorer (deler av kroppen) kan brukes samtidig for å ytre et budskap. Denne type språkblendingen er også kodeblanding (Schermer & Pfau, 2016). Sagt på en annen måte, kan språkene kombineres og ytres samtidig ettersom man både kan snakke talespråk med bruk av stemme, og samtidig kommunisere på tegnspråket med bruk av hender, gester og andre kroppsbevegelser.

Schermer & Pfau (2016) viser til en enkel modell som visuelt representerer hvordan et *contact language* (oversatt til *kontaktspråk*) oppstår hvis det er kontakt mellom både et tegnspråk og et talespråk. Modellen består av 3 runde bobler plassert horisontalt ved siden av hverandre,

hvor det i den venstre boblen står *spoken language* og i den høyre boblen *sign language*. Mellom venstre og høyre boble befinner den midterste boblen seg hvor det står *contact language*.

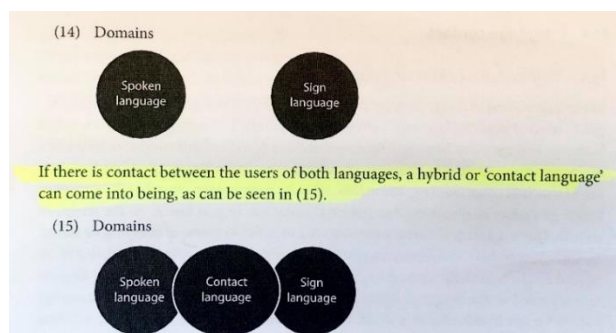

Fig. 1 illustrerer hvordan kontaktspråk oppstår (Schermer & Pfau, 2016, s. 314).

Schermer & Pfau (2016) forklarer at kontaktspråket som oppstår for eksempel kan være *Signed Russian* eller *Signed English* (oversatt til begrepene *tegnspråkrossisk* eller *tegnspråkengelsk*). De forklarer også at kontaktspråk kan beskrives ut ifra tre former: Form 1 er mest likt talespråket, form 3 er mest likt tegnspråket, og form 2 er en blanding mellom begge språkene noenlunde likt fordelt (Schermer & Pfau, 2016). Tatt utgangspunkt i for eksempel tegnspråkengelsk, kan kontaktspråket være ca. en 50/50-blanding av britisk tegnspråk og engelsk. Med andre ord et slags hybridspråk. Ettersom begge språkene har ulike modaliteter kan de produseres samtidig, men kontaktspråket som da skapes er ikke betraktet som et eget språk. Dette er fordi det alltid vil oppstå sammenstøt ved produksjon av begge språkene på en og samme tid. I kombinasjon av begge språk samtidig, vil det for eksempel i tegnspråket bli mangel på tilstrekkelig bruk av tegnrommet, for eksempel bruk av lokasjon (plassering av referenter). I tillegg kan det oppstå mangel på noen nonmanuelle elementer slik som mimikk, munnbilder og kroppsbevegelser (Schermer & Pfau, 2016).

Blandingsformer oppstår også mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk, og dette forklares nærmere ved neste underkapittel. Når norsk tegnspråk og norsk talespråk kombineres, oppstår blant annet blandingsformene tegn-til-tale, tegn-som-støtte og tegnspråknorsk. Disse tre fenomenene blir nærmere redegjort ved underkapittel 3.3.4.

3.3.3 Blandingsformer mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk

Tegnspråket blir fornorsket når norske elementer mikses inn i tegnspråket. Elementene finnes vanligvis ikke i tegnspråk, så når blandingsformer oppstår mellom tegnspråk og talespråket, vil flere elementer i tegnspråket forsvinne eller forandres. Dette kan for eksempel oppstå hvis tegnspråkbrukere skal tilpasse tegnspråket sitt til norsk. (Vogt-Svendsen, 1987). Dette kan ses i sammenheng med forklaringen av kontaktspråk som ble beskrevet i underkapittel 3.3.2 hvor Schermer & Pfau (2016) forklarer at det for eksempel i tegnspråket blir mangel på vesentlige elementer slik som nok bruk av tegnrom og nonmanuelle komponenter.

Når tegnspråk og talespråk kombineres i en samtale, vil det foregå en kodeveksling mellom dem. I samfunn hvor døve og hørende kommuniserer har det oppstått blandingsformer i resultat av språkkontakten mellom tegnspråk og talespråk. Ettersom de to språkene har ulike modaliteter, er blandingsformer mellom tegnspråk og talespråk et egenartet språkfenomen (Vonen, 2006). Som forklart i delkapittel 2.2 om språkkontakt og flerspråklighet, kan dette tenkes at er unikt ettersom majoriteten av verden består av talespråk med samme modalitet, og at språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk forekommer sjeldnere og dermed blir

involvering av to ulike fysiske modaliteter mer spesielt. Vonen (2020) forklarer fenomenene *blandingsformer av nød* og *blandingsformer til berikelse*. *Blandingsformer av nød* benyttes hvis deltakerne har begrenset tilgang til hverandres språk i en kommunikasjonssituasjon. Et eksempel på dette kan eventuelt være en kommunikasjonssituasjon mellom to deltakere, hvor det for eksempel er en hørende lærer som har norsk talespråk som morsmål og kan litt tegnspråk, og en døv elev som har norsk tegnspråk som morsmål og kan litt norsk. I denne sammenhengen må deltakerne ty til en reserveløsning for å forstå hverandre. Kanskje den døve eleven bruker stemmen til å snakke noe norsk og/eller skriver litt norsk i kombinasjon med tegn, og at lærer bruker noen tegn i tillegg til norsk talespråk og/eller skriftspråk. *Blandingsformer til berikelse* kan være fordelaktig i for eksempel opplærings situasjoner hvor døve studenter har diskusjoner med hverandre på tegnspråk om temaer innen norsk talespråklig fagterminologi fra for eksempel lærebøker. Ettersom begge deltakerne forstår norsk, kan de benytte seg av elementer på norsk til å forstå fagterminologien. Blandingsformen vil dermed tydeliggjøre kommunikasjonen i situasjonen, og deltakerne vil kunne bytte mellom elementer fra både norsk tegnspråk og norsk talespråk. Slik vil de også utvikle en felles språkidentitet (Vonen, 2020).

3.3.4 Tegn-som-støtte, tegn-og-tale, og tegnspråknorsk

I kommunikasjon med døvblitte (personer som mister hørsel etter talespråk er tilegnet, for eksempel i voksen alder) kan vi benytte oss av blandingsformen *tegn som støtte* (forkortelse: TSS) (Vonen, 2020). «Tegn-som-støtte er ikke et eget språk. Det er en måte å gjøre talespråket tilgjengelig for hørselshemmede som har norsk (eller et annet talespråk) som sitt førstespråk» (Berge & Raanes, 2008, s. 5). Det blir enklere for de som er hørselshemmet eller døvblitt å forstå talespråket ettersom kommunikasjonsformen visualiserer det som tales ved at tegn produseres simultant med munnbilde fra norsk talespråk (Berge & Raanes, 2008). Forklart med andre ord vil en setning på TSS ytres med munnbilder som representerer nesten alle de norske ordene, samtidig som at de fleste tegnene på tegnspråk (som representerer de norske ordene) ytres sammen med munnbildene.

Vogt-Svendsen (1997) forklarer *tegn og tale* som en kombinasjonsform av tegnspråk og talespråk som oppstår normalt sett blant døve og hørende. Kombinasjonsformen har på en naturlig måte utviklet seg mellom hørende og døve språkbrukere. Hvis man skal bruke kombinasjonsformen må man kunne en god del norsk, og noe tegnspråk ettersom tegn-og-tale baserer seg mest på talespråk, og noe på tegnspråk. *Tegn og tale* foregår ved at språkbrukerne

bruker tegn og snakker med eller uten stemme samtidig. For eksempel kan kombinasjonsformen i noen tilfeller bestå av en setning hvor alle ordene tales på norsk, men kun noen tegn ytres i samme setning fordi alle de norske ordene betyr det samme som kun ett eller få tegn i tegnspråket. Det kan også være motsatt: det oppstår behov for å ytre flere tegn enn ord for å få fram samme mening i setningen (Vogt-Svendsen, 1997).

Vogt-Svendsen (1997) beskriver *tegnspråknorsk* som et sammensatt system hvor alle ord fra norsk talespråk skal produseres med tegn, og alle ordene skal ytres med munnen samtidig, med/uten stemme. Blandingsformen skal følge norsk talespråks grammatikk og ordforråd, men det er en utfordring å inkludere alle elementer talespråket består av. Det tas heller ikke utgangspunkt i grammatikken og tegnforrådet i tegnspråket (Vogt-Svendsen, 1997).

Tegnspråknorsk kan beskrives på omtrent samme måte som Schermer & Pfau (2016) beskriver kontaktspråk i delkapittelet om kodeveksling, kodeblanding og kontaktspråk. Tegnspråkrussisk og tegnspråkengelsk oppstår som resultat av språkkontakt mellom russisk/engelsk tegnspråk og russisk/engelsk talespråk, men mister vesentlige faktorer som for eksempel god nok bruk av tegnrom og nonmanuelle komponenter. Som Vogt-Svendsen (1997) forklarer, tar ikke tegnspråknorsk utgangspunkt i tegnspråkets tegnforråd og grammatikk, samtidig som det er vanskelig at alle elementer i talespråket inkluderes.

3.4 Språklån og lånoversettelser

I dette delkapittelet presenteres språklån og lånoversettelser: hva det innebærer og hvordan det oppstår i tegnspråk generelt og hvordan det oppstår i norsk tegnspråk. I tillegg presenteres det kort om en forskning som er gjort på fenomenet *loan shifts* (oversatt til *lånendringer*). Språklån, lånoversettelser og lånendring i tegnspråk generelt presenteres først, og deretter presenteres språklån og lånoversettelser i norsk tegnspråk.

3.4.1 Hva er språklån?

Språk påvirker hverandre når de er i kontakt. Det vanligste er at et språk låner ord fra et annet språk når de kommer i kontakt med hverandre (Thomason, 2001). Valli & Lucas (1995) forklarer at språklån oppstår når et tegn (eller et ord) lånes fra et språk og blir en del av språkssystemet til annet språk. Engelsk består av et vokabular hvor veldig mange ord (omtrent 75 %) er lånt fra latin eller fransk (Thomason, 2001). Hoyer (2004) forklarer at språk naturligvis påvirker hverandre når de kommer i kontakt med hverandre, og at det normalt sett er minoritetsspråket som utøver språklån fra majoritetsspråket.

3.4.2 Språklån, lånendringer, og lånoversettelser i tegnspråk

Sutton-Spence & Woll (1998) forklarer at BSL (britisk tegnspråk) består av tegn som stammer fra ord i andre talespråk eller tegn i andre tegnspråk. Dette er fordi det utøves språklån i BSL, og som nevnt i avsnittet over, fordi det oppstår språkkontakt mellom språk som gjør at de påvirker hverandre. BSL låner lite fra andre tegnspråk, men noen tegn er lånt fra andre tegnspråk. For å forklare dette kort kan det for eksempel være navnetegn for stedsnavn. Navnetegnet lånes direkte fra et annet tegnspråk som vil si at tegnet er det samme tegnet som brukes i landet det lånes fra (Sutton-Spence & Woll, 1998). Ettersom at denne oppgaven sikter mot å svare på hvilken dokumentert språkkontakt som finnes mellom tegnspråk og talespråk fortsetter oppgaven å fokusere på dette.

BSL er mest i kontakt med engelsk, og låner dermed hovedsakelig mest fra det språket (Sutton-Spence & Woll, 1998). De utdyper ved å forklare at det eksisterer to måter BSL låner fra engelsk på: ord for ord blir oversatt fra engelsk til tegn i BSL, eller bokstaver fra engelske ord representeres ved bruk av håndalfabetet i BSL. Dette kalles *loan translations* (oversatt til *lånoversettelser*). Navnetegn for stedsnavn som for eksempel *Greenland* på engelsk, utføres på BSL med de to tegnene *green* og *land*. Dette er et eksempel på lånoversettelser av navnetegn i BSL, lånt fra engelske ord (Sutton-Spence & Woll, 1998).

Valli & Lucas (1995) presenterer også språklån som et fenomen basert på språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. De forklarer at tegnspråk kan låne fra talespråk og omvendt. De legger frem flere eksempler på tegn i ASL som er lånt fra engelsk. Noen av disse er *home+work* og *black+board*. Når det omvendte skjer, at engelsk låner fra ASL, kan for eksempel en munnbevegelse ved et tegn i ASL integreres i engelsk som et eget ord. Her viser de til eksempelet *cha* som kan benyttes i ytringen av en stabel av noe tykt (for eksempel bøker eller papir). Som tidligere nevnt i denne oppgaven er talespråk oftest majoritetsspråket i samfunn hvor også tegnspråk befinner seg, som ofte fører til at tegnspråk blir minoritetsspråk. Og som Hoyer (2004) forklarte, er det mest normalt at minoritetsspråk utøver språklån fra majoritetsspråket. Dermed kan det tenkes at språklån som språkkontaktfenomen oppstår sjeldnere når talespråk låner fra tegnspråk, enn når tegnspråk låner fra talespråk.

Hoyer (2004) viser til eksempler på at lånoversettelser i finsk tegnspråk og finsk-svensk tegnspråk har oppstått gjennom lån fra talespråk:

	Finnish	FinSL	Swedish	FinSSL
“breakfast”	aamupala (compound)	AAMU + PALA “morning” + “piece” (compound)	morgonmål (compound)	MORGON + MÅL “morning” + “meal” (compound)
“computer”	tietokone (compound)	TIETO + KONE “knowledge” + “machine” (compound)	dator (noncompound)	DATOR (noncompound)
“skiing vacation”	hiihtoloma (compound)	HIIHTO + LOMA “ski” + “vacation” (compound)	sportlov (compound)	SPORT + LOV “sport” + “vacation” (compound)

FIGURE 6. The loan translations “breakfast,” “computer,” and “skiing vacation” show the influence of Finnish on FinSL and of Swedish on FinSSL.

Fig.2 Illustrerer lånoversettelser i finsk tegnspråk og finsksvensk tegnspråk (Hoyer, 2004, s. 18).

For å utdype et av eksemplene fra figuren, forklarer Hoyer (2004) at ordet *skiferie* er *hiihtoloma* på finsk og settes sammen av tegnene *hiihto* og *loma* på finsk tegnspråk. På finsk-svensk tegnspråk er tegnene *sport* og *lov* satt sammen til tegnet *sportlov* som er lånoversettelse fra det svenske ordet *sportlov*.

Miller (2001) har skrevet om lånendringer i Quebec Sign Language (LSQ). Han nevner at vesentlige deler av tegnforrådet i LSQ har sammenheng med ASL og LSF (fransk tegnspråk). Studiet er lite diskutert og dermed redegjøres ingen annen litteratur i denne oppgaven som diskuterer akkurat dette fenomenet. Fenomenet kan ses på som noe unikt innen språkkontakt, men likevel er lånendringer et naturlig fenomen. Miller (2001) forklarer at lånendringer innebærer at et tegn får ny mening etter lån fra et ord som betyr det samme på fransk talespråk, fordi det franske ordet er et homonym (samme ord, men ulik mening) med et annet fransk ord. Sagt på en annen måte låner LSQ et ord fra fransk talespråk, og oversetter det til et tegn som har en annen betydning enn det franske ordet fordi det finnes et annet fransk ord som ser/høres helt likt ut, men betyr noe helt annet. Sammenlignet med lånoversettelser, hvor betydningen beholdes av ordet som er lånt fra talespråk beholdes, vil tegnet i LSQ som resultat av lånending heller få en ny mening. Vokabularet i LSQ består av flere nye og egne tegn for navn på steder og personer, og på nye substantiver pga. lånendringer (Miller, 2001). På en måte kan det dermed tenkes at LSQ på en slags måte er mer løsrevet fra de nærliggende talespråkene, og står mer «på egne ben».

3.4.3 Språklån og lånoversettelser i norsk tegnspråk

På samme måte som Valli & Lucas (1995) beskriver språklån mellom tegnspråk og talespråk, forklarer Vonen (2020) at lånoversettelser er et fenomen basert på språkkontakt hvor ord/uttrykk del for del oversettes fra norsk til norsk tegnspråk. I likhet med eksempelet Hoyer

(2004) om ordet *skiferie* som lånoversettelse i finsk tegnspråk og finsk-svensk tegnspråk, legger Vonen (2020) frem eksempelet hvor ordet *opplæringslov* er lånt fra norsk og oversatt til det sammensatte tegnet *opplæringslov* på norsk tegnspråk som består av de to tegnene *opplæring* og *lov*. Under presenteres en illustrasjon på tegnene *opplæring* og *lov* hentet fra Statped's tegnordbok.

Fig. 3 illustrerer opplæring + lov (Statped, Statlig spesialpedagogisk tjeneste).

Vogt-Svendsen (1987) mener at håndalfabet er et typisk eksempel på lån fra talespråk. Hun forklarer at håndformene representerer bokstavene i det norske alfabetet, og at bokstavene benyttes ved noen tilfeller til å bokstavere navn for eksempel. Hun hevder også at kun fåtallet ord har blitt til faste tegnspråketeen i resultat av å ha blitt bokstavert nok ganger (Vogt-Svendsen, 1987).

Bokstaving er et eget fenomen som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. Dette presenteres nærmere i neste delkapittel.

3.5 Bokstaving

I dette delkapittelet presenteres først diskusjon om språkkontaktfenomenet bokstaving mellom tegnspråk og talespråk. Deretter ser delkapitlet nærmere på fenomenet som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk.

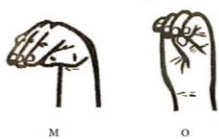
3.5.1 Fenomenet bokstaving

I motsetning til Vogt-Svendsen (1987), som man kan oppfatte at mener håndalfabet og bokstaving er lån fra talespråk, forklarer den nyere forskningen til Quinto-Pozos & Adam (2013) at *fingerspelling* (oversatt til *bokstaving*) ikke er språklån fra talespråk, slik som

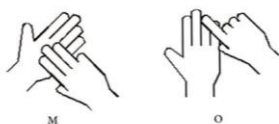
språklån er mellom talespråk, selv om mange ser på det slik. Det reflekteres heller rundt at bokstavering er *språkkontakt* mellom tegnspråk og talespråk, og at kontakten baseres på påvirkningen bokstavene fra talespråkets ord har på bokstaveringen i tegnspråk. De legger til at håndalfabet finnes i mange (mulig de fleste tegnspråk), og heller består av bokstaver som *representerer* alfabetet i skriftspråket, og produseres av bevegelser og håndformer (Quinto-Pozos, 2013). I noen tegnspråk utføres bokstavering med én hånd, og i andre tegnspråk med to hender samtidig. I sammenheng med språkkontakt mellom ASL og engelsk, forklarer Valli & Lucas (1995) at bokstavering i ASL ofte ses på som en prosess hvor skapelse av nye tegn representerer symboler i engelsk skriftspråk. De forklarer bokstavering som et unikt fenomen, og at fenomenet er unikt som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. Valli & Lucas (1995) hevder også at noen forskere påstår at bokstavering kan ses på som lån, og at dette ikke stemmer overens med hva fenomenet baserer seg på. Fonologien (deler) i tegnspråket beholdes selv om ortografien (skrivemåten) i talespråket blir tatt i bruk. Bokstavering blir dermed et forhold mellom tegnspråk og talespråk, men ytringen er på tegnspråk og håndformene ved bokstavering tilhører tegnspråk (Valli & Lucas, 1995).

Baker (2016) forklarer at bokstavering brukes i tegnspråk når det enda ikke eksisterer et tegn for et ord, en ting eller en person for eksempel. Hun presenterer en illustrasjon som viser at en mann ved navn Mr. Mo fra Kina skal besøke Amerika, og navnet hans må bokstaveres da det antas at han ikke har et navnetegn som representeres navnet hans. Illustrasjon (10) består av tre deler (a, b, c).

(10) a. American manual alphabet: the letters M and O

b. British manual alphabet: the letters M and O

c. Japanese manual alphabet: the hiragana character 'mo' and the corresponding manual form representing the syllable

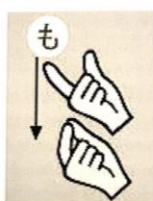

Fig. 4 illustrerer bokstavering av navnet Mo (Baker, 2016)

(10a) viser bokstavering av navnet *Mo* i det manuelle alfabetet i amerikansk tegnspråk med bruk av en hånd for begge bokstavene, (10b) viser bokstavering av navnet *Mo* i det manuelle alfabetet i britisk tegnspråk ved bokstavering med to hender, og (10c) viser bokstavering av *Mo* i det manuelle alfabetet i japansk tegnspråk (som i dette eksempelet stammer fra skriftspråket hiragana) som utføres av kun én form ettersom det manuelle alfabetet stammer fra det manuelle skriftspråksystemet (hvor hvert tegn representerer en stavelse) i Japan (Baker, 2016).

3.5.2 Bokstavering i norsk tegnspråk

Vonen (2020) forklarer at det i norsk tegnspråk finnes to håndalfabeter: *enhåndsalphabetet* og *tohåndsalphabetet*. Som i et skriftspråklig alfabet, utføres det i tegnspråk *håndalfabet* som består av håndformer som representerer hver bokstav i alfabetet i det nærliggende skriftspråket. Noen ord som eksisterer i det nærliggende skriftspråket, er ikke garantert at finnes i tegnspråket. Dette kan være fordi ordet er komplisert på norsk, eller at det er et steds- eller personnavn. Ordet kan likevel ytres på norsk tegnspråk, ved å stave ordet med bruk av håndalfabet. Dette kalles *bokstavering* (Vonen, 2020). Bokstavering med håndalfabeter benyttes for å stave ord fra talespråk/skriftspråk. Ordene som bokstaveres kan for eksempel være ord som brukes sjeldent, er fremmedord fra andre språk, eller innebærer komplisert fagterminologi. Det kan også være at det ikke finnes etablerte steds- og personnavn, og disse kan dermed bokstaveres (Mosand & Malmquist, 1996).

3.6 Munnbilder

Dette delkapittelet redegjøres det for munnbilder i tegnspråk som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. Først presenteres fenomenet basert på språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk i delkapittel 3.6.1, og deretter vil det i delkapittel 3.6.2 redegjøres for munnbilder som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk.

3.6.1 Fenomenet munnbilder

Baker (2016) definerer *mouthing* (oversatt til *munnbilde*) som en bevegelse med munnen som baserer seg på et talte ord fra det omgivende talespråket. Sutton-Spence (2007) hevder også at munnbilder i BSL stammer fra munnbevegelsene som skapes når et ord tales i et talespråk. Hun påpeker at i BSL er munnbildene lånt fra engelsk talespråk, men at når munnbildene produseres, snakkes det ikke engelsk. Munnbildene er en del av strukturen i BSL som kun stammer fra engelsk. Quinto-Pozos & Adam (2013) forklarer munnbilder som et kjennetegn

på språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. I tegnspråk produseres tegn som har momenter av samme munnstilling som det ordene i talespråk har. I studien gjort av Crasborn, van der Kooji, Waters, Woll & Mesch (2008) sammenligner de forekomsten av ulike typer *mouth actions* (oversatt til *munnhandlinger*) i BSL, NGT (nederlandsk tegnspråk), SSL (svensk tegnspråk). Studien viste at alle tre språkene hadde en ganske lik fordeling av ulike typer munnhandlinger. Det viste seg at munnhandlinger forekommer i 50-80 % av alle tegn med manuelle komponenter (håndbevegelser). 30-50% av tegnene i tegnspråkene bestod av munnbilder med opprinnelse fra talespråk, og munnbilder var den munnhandlingen som forekom oftest. Braem (2001) tar for seg funksjonene den orale komponenten har i DSGS (sveitsisk-tysk tegnspråk) for døve som har lært seg tegnspråk både tidlig og sent i livet. Hun hevder at tegnspråkbrukere av sveitsisk-tysk tegnspråk produserer *munnbilder* i samsvar med manuelle tegn, og at *munnbilder* er uttale av tyske ord uten bruk av stemme.

3.6.2 Munnbilder i norsk tegnspråk

(Vogt-Svendsen, 1987) påpeker at munnbilder er lånt fra munnbevegelser i norske ord. Hun viser til et eksempel som forklarer at når ytringen «snill du» utføres på norsk tegnspråk, er munnbevegelsen for «snill» noenlunde lik munnbevegelsen når ordet «snill» ytres på norsk. Hun utdyper med å beskrive at munnbilder er noe som er i endring og tilpasning til språket det lånes til (i dette tilfellet tegnspråk). Hvis et tegn med lånt munnbilde fra norsk skal bli til et fast tegnspråketeen, må det først utvikle seg grammatisk og strukturelt i tegnspråket. Her viser hun til samme eksempel: ytringen «snill du» på norsk tegnspråk er litt annerledes enn i ordet «snill» på norsk. L-en i «snill du» er forskjøvet ved at munnbevegelsen for «snill» varer under hele ytringen, dermed også under utførelsen av tegnet «du» (Vogt-Svendsen, 1987). Hun legger ved en enkel illustrasjon på dette:

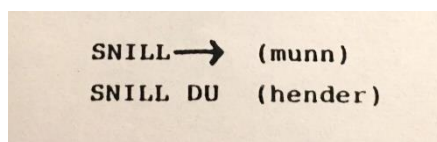

Fig. 5 Illustrasjon av eksempel «snill du» (Vogt-Svendsen, 1987, s. 5).

I Vogt-Svendsen (200) forklares det fortsatt at munnbilder i norsk tegnspråk er bevegelser av munnen som stammer fra munnbevegelser i talte ord på norsk, og at munnbilder betraktes som *lån* fra norsk. Hun begrunner dette med at munnbildene har integrert seg systematisk i tegnspråket på samme måte som talespråk låner elementer fra andre talespråk. Bevegelserne produseres uten bruk av lyd ettersom tegnspråk er et visuelt språk (Vogt-Svendsen, 2001).

Vonen (2006) forklarer at det i norsk tegnspråk finnes flere tegn med typiske orale komponenter (munnstillinger/munnbevegelser). Han viser til eksemplene *kaffe*, *bok* og *bra* som er tegn som utføres med samme munnbevegelser som ved uttale av de norske ordene *kaffe*, *bok* og *bra*. Han påpeker at de orale komponentene er elementer som opprinnelig er elementer «innlånt» fra norsk talespråk. Ettersom han setter *innlånt* i hermetegn kan det tenkes at han ikke bokstavelig talt mener at det er lånte elementer slik som det oppfattes at Vogt-Svendsen (1987, 2001) mener. Vonen (2020) bruker begrepet *ordbilder* for å henvise til munnbevegelser i tegnspråk, og han beskriver begrepet på denne måten: «Ordbilder er (...) en del av norsk tegnspråk (...). Historisk sett kommer de inn i språket som elementer fra talespråket» (Vonen, 2020, s. 133). Han legger til at spesifisering av fagtermer er en funksjon *ordbilder* har, og at talespråk og skriftspråk har samme funksjon når ønske om nye fagtermer oppstår. Elementer lånes dermed fra for eksempel latin eller andre språk og integreres i språket som har behov for de nye fagtermene. Han viser til et eksempel på dette i norsk tegnspråk: Tegnet *substantiv* har samme manuelle komponenter (håndform/håndbevegelser) som tegnet *ting*, kombinert med ordbildet *substantiv*.

Eksempelet under viser tegnet *substantiv* i tre deler:

Fig. 6 illustrerer *substantiv* (Statped, Statlig spesialpedagogisk tjeneste).

3.7 Oppsummering

Når talespråk og tegnspråk er i kontakt med hverandre viser det seg at talespråk har stor påvirkning på tegnspråk, og at påvirkningen er en viktig faktor på hvordan tegnspråket har utviklet seg. Hvor stor grad talespråk påvirker tegnspråk varierer fra tegnspråk til tegnspråk, og at påvirkningen vil være av sterkere grad hvis oralmetoden ble praktisert i døveutdanningen til tegnspråket. Det kommer frem at tegnspråk består av flere tegn som lånes fra talespråket, og at bokstavering og munnbilder i tegnspråk stammer fra talespråk. Også lånoversettelser i tegnspråk består av former fra talespråket som oversettes i tegnspråket. Ettersom tegnspråkbrukerne i Norge er påvirket av norsk som er majoritetsspråket, og at det

eksisterer språkkontakt mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk, foregår det mye språklån i norsk tegnspråk fra norsk talespråk ved at det lånes flere elementer fra talespråket og integreres i tegnspråket.

Det viser seg at blandingsformer mellom tegnspråk og talespråk kan oppstå fordi tegnspråket har et mål om å tilpasses talespråket når døve kommuniserer med hørende. Blandingsformene som kan oppstå når tegnspråk og talespråk kommer i kontakt med hverandre kan være kodeveksling og språklån. Disse følger reglene i talespråk. I tillegg fører språkkontakten til at det skapes unike fenomener i tegnspråk: bokstavering, tegnsammensetninger, munnbilder, kodeveksling og kodemiksing, og kontaktspråk. Kodeveksling kan oppstå for eksempel om en samtale endrer tema, og at det er deltakere i kommunikasjonssituasjonen som kan mer enn ett språk. De endrer språk ved at de for eksempel kommuniserer på ett språk i en setning og et annet språk ved neste setning. Når kodeblanding oppstår, kan flere språk blandes i en og samme setning av en deltaker.

Begrepet kodeblanding kan også brukes om at et tegnspråk og et talespråk kombineres og ytres på en og samme tid. Dette kan kalles kontaktspråk som er en blanding av tegnspråk og talespråk, og kan oppstå når ca. like mye av hvert språk kombineres. Kontaktspråk kan for eksempel være tegnspråkrussisk (halvparten russisk tegnspråk og halvparten russisk talespråk). Blandingsformen gjør det mulig å snakke talespråket med stemme samtidig som man kommuniserer tegnspråket med bruk av de manuelle komponentene (hendene), ettersom språkene har forskjellige modaliteter. Denne blandingsformen kan ikke kalles et eget språk, ettersom det blir mangler vesentlige elementer i både tegnspråket og talespråket.

Blandingsformer eksisterer også mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk når språkkontakt oppstår. Hvis norske elementer (som normalt sett ikke er en del av norsk tegnspråk) blandes inn i tegnspråket, kan elementer i tegnspråket endres eller forsvinne (for eksempel tegnrom og nonmanuelle komponenter). Fenomenene som oppstår som resultat av blanding mellom norsk tegnspråk og norsk talespråk er unike fordi de har forskjellige modaliteter. Hvis deltakere i en situasjon har begrenset tilgang til hverandres språk, kan *blandingsformer av nød* brukes.

Blandingsformer til berikelse beskrives som en fordel hvis for eksempel to døve studenter både kan norsk tegnspråk- og talespråk i en undervisningssituasjon der fagterminologi diskuteres. De kan da veksle mellom bruk av begge språkene, de kan forstå fagstoffet bedre, og slik kan det skapes felles språklig identitet.

Tegn-som-støtte kan gjøre at talespråket blir mer tilgjengelig for hørselshemmede og/eller døvblitte som har norsk (eller et annet talespråk) som sitt førstespråk slik at man bedre kan

forstå talespråket. Tegn-til-tale er en kombinasjon av norsk tegnspråk og norsk talespråk, som baserer seg mest på norsk, og brukes ved å blande tegn og stemme samtidig. Tegnspråknorsk er et sammensatt system som baserer seg på grammatikk og ordforråd i norsk talespråk, og ytres ved at alle ord på norsk skal tales med eller uten stemme samtidig som alle ordene skal produseres ved bruk av tegn.

Språklån foregår når et ord/tegn lånes fra et språk til et annet, og det er oftest minoritetsspråk som låner elementer fra majoritetsspråk. Litteraturen lagt frem i dette kapittelet forklarer blant annet at det både i BSL og ASL foregår språklån fra de nærliggende talespråkene.

Lånoversettelser i BSL forklares ved at for eksempel bokstaver fra engelsk representeres ved bruk av håndalfabetet i BSL, eller så blir ord for ord oversatt fra engelsk til tegn i BSL.

Navnetegn basert på engelsk kan også lånes og oversettes til BSL. Et eksempel på lånoversettelse i ASL som er lånt fra engelsk er ordet *homework* som på ASL blir satt sammen til *homework* med de to tegnene *home* og *work*. Engelsk kan også låne fra ASL, men dette er mer sjeldent. Også i for eksempel finsksvensk tegnspråk er ordet *sportlov* lånt fra svensk talespråk og satt sammen av to tegn: *sport* og *lov*.

Språkkontaktfenomenet lånendringer fremstår som et lite diskutert fenomen selv om det er et normalt fenomen. LSQ låner et ord fra fransk talespråk og endrer meningen av ordet ved å skape et nytt tegn.

I norsk tegnspråk utøves lånoversettelser fra norsk talespråk ved at uttrykk og ord blir oversatt del for del. Tegnet *opplæringslov* er satt sammen av tegnene *opplæring* og *lov*, og er lånt fra det norske ordet *opplæringslov*. Det kommer også fram at håndalfabetet i norsk tegnspråk kan ses på som lån fra norsk ved at håndformene i bokstaveringen representerer det norske alfabetets bokstaver.

Bokstavering kan brukes i et tegnspråk hvis det ikke finnes et tegn for et ord/en person/en ting, og at det for eksempel varierer fra sted til sted på hvordan bokstaveringen utføres. Noen mener at bokstavering som lån fra talespråk, og andre ikke. Det viser seg at bokstavering kan ses på som språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk og at kontakten er basert på påvirkningen bokstavene fra talespråkets ord har på bokstaveringen i tegnspråk. Håndalfabetet produseres av håndformer og bevegelser som representerer alfabetet i det nærliggende skriftspråket, og finnes mulig i de fleste tegnspråk. Bokstavering blir sett på som et unikt fenomen pga. språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk. I norsk tegnspråk finnes enhånds- og tohåndsalphabetet som består av håndformer som representerer hver bokstav i det

nærliggende skriftspråkets alfabet. Også i norsk tegnspråk er det ikke alltid at det eksisterer et tegn for alle ord som finnes på norsk talespråk, og dermed kan ordet bokstaveres på norsk tegnspråk.

Munnbilder i tegnspråk er også et fenomen som eksisterer på grunn av språkkontakt med talespråk. Munnbilder er bevegelser med munnen (uten bruk av stemme) som er basert på ord fra det nærliggende talespråket. I BSL for eksempel stammer munnbildene fra engelsk. Studien om munnstilling i BSL, NGT og SSL viste at ved 50-80% av alle tegn som gjøres med manuelle komponenter har munnbilder, og at 30-50% av tegnene bestod av munnbilder som hadde opprinnelse fra talespråk. Det viste seg at også munnbilder i norsk tegnspråk er lånt fra munnbevegelser av ord i norsk talespråk. Ordbilder er også et begrep som blir brukt for å referere til munnbilder som er en del av tegnspråk, men stammer fra talespråk.

4 KONKLUSJON

I denne oppgaven forsøkte jeg å finne svar på denne problemstillingen: *Hva er språkkontakt, og hvilken språkkontakt er dokumentert mellom tegnspråk og talespråk?* Basert på litteraturgjennomgang av relevant forskning om språkkontakt og fenomener som har oppstått som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk, kan det i denne konklusjonen gis på problemstillingen. Språkkontakt er et naturlig fenomen som forekommer i hele verden. Fenomenet oppstår fordi språk påvirker hverandre, eller for eksempel befinner seg på samme geografiske område. Ofte er det majoritetsspråk som påvirket minoritetsspråk, og dette gjelder som regel i språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk, ettersom døvemiljøet befinner seg i det hørende storsamfunnet. Tegnspråk inneholder flere elementer som er basert på påvirkning fra talespråk. Ut ifra fenomenene som denne oppgaven har valgt å fokusere på, kan problemstillingen konkluderes med at dokumentert språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk er blandingsformer slik som kodeveksling, kodeblanding og kontaktspråk, og i norsk blandingsformene tegn-som-støtte, tegn-til-tale og tegnspråknorsk, og språklån, lånoversettelser og lånendringer, og bokstavering og munnbilder.

Jeg har gjennom denne oppgaven fått innblikk i en god del litteratur som forklarer og diskuterer språkkontaktfenomener, da hovedsakelig mellom tegnspråk og talespråk. Jeg har fått en enda bedre forståelse for hvor mye som kan endre seg i et språk basert på språkkontakt og påvirkning fra et annet språk. Jeg har også fått et bedre innblikk i noen

dokumenterte fenomener i tegnspråk som nå eksisterer på grunn av språkkontakt mellom tegnspråk og talespråk, og flere av dem er både unike og fascinerende.

Jeg nevnte i oppgaven at språkkontaktfenomenet *unimodal tegnspråklig flerspråklighet* eksisterer som resultat av språkkontakt mellom tegnspråk og tegnspråk, men at det foreløpig er gjort lite forskning på temaet. Likevel hadde det vært interessant å supplere denne oppgaven med litteratur om dette fenomenet, og det kunne vært en vesentlig og relevant innfallsvinkel.

LITTERATURLISTE

- Adam, R. (2012). Language contact and borrowing. I R. Pfau, M. Steinbach & B. Woll (Red.), *Sign Language: An International Handbook* (ss. 841-861). Berlin: De Gruyter Mouton.
- Baker, A. (2016). Sign Languages as Natural Languages. I A. Baker, B. van den Bogaerde, R. Pfau & T. Schermer (Red.), *The Linguistics of Sign Languages. An introduction* (ss. 1-24). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Berge, S. B. & Raanes, E. (2008). *TSS: talking med tegn-som-støtte*. Høgskolen i Sør-Trøndelag. Hentet fra <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/148855/TSS-Rapport%20HIST%202008.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Braem, P. B. (2001). Functions of the Mouthing Component in the Signing of Deaf Early and Late Learners of Swiss German Sign Language. I D. Brentari (Red.), *Foreign Vocabulary in Sign Languages* (ss. 139-174). Mahway, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Crasborn, Onno, Van der Kooij, Els, Waters, Dafydd, Woll, Bencie, & Mesch, Johanna. (2008). Frequency distribution and spreading behavior of different types of mouth actions in three sign languages. *Sign Language & Linguistics*, 11(1), 45-67.
- Hoyer, K. (2004). The Sociolinguistic Situation of Finland-Swedish Deaf People and Their Language, Finland-Swedish Sign Language. I M. Van Herreweghe & M. Vermeerbergen (Red.), *To the Lexicon and Beyond: Sociolinguistics in European Deaf Communities* (ss. 3-24). Washington, D.C.: Gallaudet University Press.
- Miller, C. (2001). The Adaption of Loan Words in Quebec Sign Language: Multiple Sources, Multiple Processes. I D. Brentari (Red.), *Foreign Vocabulary in Sign Languages* (ss. 139-174). Mahway, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Mosand N. E. & Malmquist, A.K. (1996). *Se mitt språk!: språkbok: en innføring i norsk tegnspråk*. Bergen: Døves Forlag.
- Quinto-Pozos, D. & Adam, R. (2013). Sign language contact. I Robert Bayley, Richard Cameron, & Ceil Lucas (Red.), *The Oxford handbook of sociolinguistics* (ss. 379-400). New York: Oxford University Press.

- Quinto-Pozos, D. & Adam, R. (2015). Sign languages in contact. I A. C. Schembri & C. Lucas (Red.), *Sociolinguistics and deaf communities* (ss. 29-66). Cambridge: Cambridge University Press.
- Roland, P. & Schermer, T. (2016). Language contact and change. I A. Baker, B. Van Den Bogaerde, R. Pfau & T. Schermer (Red.), *The Linguistics of Sign Languages: An introduction* (ss. 299-322). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Sutton-Spence, R. (2007). Mouthings and simultaneity in British Sign Language. I M. Vermeerbergen, L. Leeson, & O. Crasborn (Red.), *Simultaneity in Signed Languages: Form and function* (ss. 147-162). Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Statped. (u.å.). *Tegnordbok*. Minetegn.no. Hentet fra <https://www.minetegn.no/Tegnordbok-2016/tegnordbok.php>.
- Thomason, S. G. (2001). *Language Contact: An introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Valli, L. & Lucas, C. (1995). Bilingualism and Language Contact. I L. Valli & C. Lucas (Red.), *Linguistics of American Sign Language: An Introduction* (ss. 177-182). Washington, D.C.: Gallaudet University Press.
- Vogt-Svendsen, M. (1987). *SPAS: Vol. 2. Tegnspråk og norsk og blandingsformer av de to språkene*. Statens spesiallærerhøgskole.
- Vogt-Svendsen, M. (1997). *Norske døves tegnspråk: noen pedagogiske og språkvitenskapelige aspekter* (2. utg.). Trondheim: Tapir forlag.
- Vogt-Svendsen, M. (2001). A comparison of mouth gestures and mouthings in Norwegian Sign Language (NSL). I P. Boyes Braem & R. Sutton-Spence (Red.), *The hands are the Head of the Mouth: The Mouth as Articulator in Sign Languages* (ss. 9-40). Hamburg: Signum-Verlag.
- Vonen, A. (2020). *Norsk tegnspråk: en grunnbok*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Vonen, A. (2006). Tegnspråk i et lingvistisk perspektiv. I S. R. Jørgensen & R. L. Anjum (Red.), *Tegn som språk* (ss. 125-149). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

